

radikala reformationen som från påvedömet. Avgörande för reformationens legitimitet blir därför Skriftens auktoritet och uppfattningen att den lutherska tolkningen av Skriften är den som framgår av själva texten. Att hävda Skriftens klarhet är därför viktigt. I generationen efter Luther blir lutherdomen en konfession, liksom påvekyrkan blev det vid Trientkonsiliet.

Oftestad sammanfattar i bokens sista mening: «Reformasjonen blir på den måten en radikal konsentrasjon (og reduksjon) av kristendommen til et spørsmål om den enkeltes frelse og dens så vel eskatologiske som konkrete dennesidige forankring i den historiske gitte bibeltekst». Han betonar den obestämda formen i bokens titel, att han presenterar en reformationshistoria, inte reformationshistorien. Framställningen är täckande, men inte heltäckande. I det kan man bara instämma. På tvåhundra sidor är något annat inte möjligt — för det skulle krävas ett livsverk, om det vore nog. I den bokflod som sköljer över oss av reformationshistoriska framställningar kan denna knappast betecknas som epokgörande. Så är det inte heller en detaljundersökning som bygger på noggrann källforskning. Som en god, personligt skriven översikt på ett skandinaviskt språk förtjänar boken också svenska läsare. Något standardverk som ersätter andra framställningar är den inte. Men noter och litteraturförteckning gör den till mer än en rent populär bok. Själv föredrar jag att få noterna serverade på samma sida, men det är en smaksak. Gör placeringen längst bak boken mer lättläst för lekt eller lärd överväger givetvis fördelarna. Kanske lockas någon att gå vidare och då fyller de sitt syfte.

K. F. Fernbom

Peter Brown: Augustine of Hippo: A Biography (A New Edition with an Epilogue). XIII+548 sid. Faber and Faber, London 2000. — Trond Berg Eriksen: Augustin — Det urolige hjerte. 350 sid. Universitetsforlaget, Oslo 2000.

Peter Browns redan klassiska verk om Augustinus från 1967 har präglat bilden av den nordafrikanske kyrkofadern under ett tredjedels sekel. När den nu utkommit i ny upplaga har själva huvudtexten klokt nog inte reviderats. Uppdateringen har skett i form av en omfattande epilög (ss 441–520). Denna anmälan gäller enbart denna del. Knappt hälften av epilögen upptas av «New evidence». Här presenteras Divjakbrevet, upptäckta 1975, och Dolbeau-predikningarna, upptäckta 1990. Anledningen till att dessa dokument upphört att kopieras vid den tid då boktryckarkonsten kom till Europa och bara är bevarade i vardera ett exemplar diskuteras. Brown menar att detta beror på att de är alltför jordnära och tidsbundna för

att passa in i den bild av Augustinus som växte fram. De var helt enkelt inte intressanta för eftervärlden. Det är först i vår tid vi kan läsa dem med förnyat intresse. Genom dem lär vi känna en mindre auktoritär figur än den Brown presenterade på 1960-talet.

Det andra avsnittet av epilögen behandlar «New directions». Här redogör Brown för den forskning som gjorts sedan första upplagan av hans bok kom ut. När han började arbeta med sin biografi 1961 gick han till böcker från 1600-talet, närmare bestämt Augustinus samlade verk, utgivna av munkarna i Saint-Maur 1679-1700, och Lenain Tillemonts «Mémoires pour servir á l'histoire ecclésiastique», från 1693–1712. Om den senare säger han: «If he was good enough for Gibbon, he was good enough for me». Tillvägagångssättet var ingalunda antikverat på sextioalet, men vid sekelskiftet finns helt andra möjligheter att nalkas kyrkofadern. Han börjar med att nämna A. M. La Bonnardières omdatering av dennes predikningar och Othmar Perlers redogörelse för dennes resor. Därefter berättar han ingående hur han själv tänkte under utarbetandet av sin biografi, den av Henry Chadwick kallats en «biography without the theology», ett omdöme som Brown själv kallar «a fair judgement». Han menar dock själv att den största bristen i hans bok är avsaknaden av de vidare vyerna, av den bakgrunds- och omvärldsteckning som nu är möjlig. Av tradition har man ställt in Augustinus i raden av de stora andarna. Man har jämfört hans tänkande med tidigare kyrkofäder eller med hedniska filosofer, men hans samtida biskopskolleger och församlingsmedlemmar eller meningsmotståndare har knappast alls beaktats. De nyupptäckta dokumenten kan, tillsammans med senare årtiondens forskning, ge en ny belysning av Augustinus i sin samtid. Peter Brown hjälper i sin epilög läsaren att upptäcka detta. Denna klassiker har alltså fått ett ännu högre värde i den nya upplagan och recensenten kan inte säga något annat än: «Tolle, lege!» (Tag och läs!).

Idéhistorikern Trond Berg Eriksen inleder med en tidsbild: «Konstantin den stores århundre». Om någon enskild man satt sin prägel på 300-talet är det just kejsar Konstantin. Men också Julianus Apostata förändrade historien under sina korta år som kejsare. Eriksen menar att det först efter hans tid var möjligt att som Ambrosius hävda att kejsaren som kristen var underställd biskopens myndighet. Theodosius tvangs be om förlåtelse för sin grymma hämnd och detta fick långt större efterverkningar än Canossavandringen. Kapitel 2 handlar om «Kirken i Nord-Afrika» och tar bl. a. upp donatismens framväxt. Först i det tredje kapitlet blir Augustinus huvudperson. Hans liv kan inte återges här men Eriksen gör hela tiden värdefulla randanmärkningar, utan att förlora huvudinriktningen. När han skriver om Augustinus skoltid tar han

t.ex. opp dennes aversion mot det grekiska språket. Han menar att efter Augustinus var det inte längre nödvändigt för en teolog att förstå grekiska. De äldre kyrkofäderna behövde inte längre studeras. Allt fanns samlat hos Augustinus. Först när ropet «Ad fontes!» ljud återvände man alltså till de friska källsprången i Nya Testamentet och hos fäderna. Hela Augustinus produktion presenteras på ett medryckande sätt. Eriksens slutkommentar är, att det som nutida läsare upplever som mest främmande hos Augustinus är hans övertygelse om evighetens «overmakt og bestandighet». Evigheten är mer verklig än det synliga och påtagliga. Så tänker få ens bland de troende idag. Viktigare för Eriksen är dock den respekt som Augustinus visar varje enskild människa, i ljuset av det oroliga hjärtat. En tidstavla, en kommenterad bibliografi samt ett register avslutar boken.

Eriksens bok är, enligt förlaget, den första norska introduktionen till Augustinus. Den förtjänar att uppmärksammas också i vårt land, liksom så mycken annan förbisedd litteratur från våra nordiska grannländer. Skandinaviska språk bereder inga större svårigheter för läsaren men desto större för översättaren. Alltför ofta förväntas dock svenskar kunna läsa engelska utan översättning medan danska och norska böcker eller artiklar översätts till vårt eget språk. Inte heller Eriksen är alltså teolog och det är därför frestande att ta till Chadwicks omdöme, men det vore i detta fall klart orättvist. En författare med så omfattande produktion med så skilda ämnen som Eriksen riskerar givetvis att förtyliga sin framställning men han undgår den fallgropen och ger i sin kronologiska framställning en god inblick i den store kyrkofaderns tankevärld. När man skriver om Augustinus kan man visserligen lägga tonvikten på hans teologi eller på hans filosofi. och här läggs den på den senare. men man kan aldrig helt skilja dem från varandra. I sitt förord ger Eriksen exempel på detta när det gäller treenighetsläran. Han skriver också: «Hva er det som kan trekkes ut av hans verker og presenteras som gyldig for vår tid? Fint lite. --- En av de få ting vi kan lære av ham, er å ta vår tids problemer like alvorlig som han tog sin tids problemer». Då är denna bok till god hjälp.

K. F. Fernbom

Johanna Gustafsson: *Kyrka och kön. Om könskonstruksjoner i Svenska kyrkan 1945–1985. 404 sid. Symposion, Stockholm 2001.*

Johanna Gustafssons (JGs) avhandling, som hun forsvarte for den teologiske doktorgraden i Lund høsten 2001, består av 4 store kapitler omsluttet av en innledning og en avslutning. I tillegg kommer et engelsk

summary, noter, litteraturfortegnelse og personregister, men ikke noe saksregister.

JG vil vise hvordan synet på mann og kvinne konstrueres i Svenska kyrkan i perioden 1945-85. Materialet omfatter offentlige utredninger, fagteologisk materiale, diverse rådgivningslitteratur og artikler i tidsskrifter og dagspresse. Dette analyseres med henblikk på tre temaområder: 1.Hvordan konstrueres seksualitet og kjønn? 2.Hvordan ser forfatterne på ekteskap og samliv? 3.Hvordan oppfatter og bedømmer forfatterne relasjonen mellom tradisjon og modernitet? (s. 26)

JG anvender en rekke forskjellige teorier og problemstillinger som særlig, men ikke utelukkende har bakgrunn i feministisk teori (kap 1). Sentralt i hennes teoretiske repertoar står motsetningen mellom et konstruktivistisk og et essensialistisk syn på kjønn, skillet mellom en diskursiv og en substansiell maktoppfatning (Foucault) og queerteori. Men JG vil også undersøke hvorvidt det i tekstene legges vekt på det enkelte individ eller på den sosiale struktur, på seksualitet som reproduksjon eller som nytelse og på en objektiv eller en subjektiv oppfatning av ekteskapet. Hun vil spørre etter kjønnsroller, etter seksualitetens plass i ekteskap og samliv og hvordan grensene trekkes mellom privat og offentlig.

Forholdet mellom tradisjon og modernitet vil JG analysere med henblikk på den endring subjektet gjennomgår, fra å være tradisjonsbunden til å bli autonomt i kraft av rasjonalitet, fornuft og vitenskapelighet. Søkelyset skal også rettes mot de verditradisjoner som kommer til syne i tekstene, mot spenningen mellom universalisme og partikularisme, mellom intimitet og offentlighet og, ikke minst, mellom emansipasjon og integrasjon.

I analysene går JG kronologisk til verks og tar først for seg 40- og 50-tallet (kap. 2), deretter 60-tallet (kap. 3) og til sist 70- og 80-tallet (kap. 4). Alle kapitlene innledes med en generell karakteristikk av perioden. I det lengste kapitlet peker hun på den sterke rollen som tanken om kjønnspolaritet spiller på 40- og 50-tallet. Menn og kvinner er forskjellige, men utfyller hverandre i sin kjønnslige forskjellighet. Seksuallivet konstrueres med ordening, kontroll og renhet som viktige markører. Det handler om reproduksjon, og kirken aksepterer bare nølende bruken av prevensjonsmidler. Biskopene avviser abort på sosiale, men ikke på medisinske indikasjoner og stiller seg heller ikke avvisende til sterilisering. JG konstaterer en ambivalens overfor det moderne. Det er et betydelig verdifelleskap mellom kirken og «folkhemsmoderniteten», og kirken forsyner seg med stor trygghet av den medisinsk-vitenskapelige diskursen.

Kjønnsmønstrene bygger i stor utstrekning på forestillingen om kvinnen som et naturvesen uten